

Robert Makłowicz

Café Museum

Dokořán

Robert Makłowicz

Café Museum

Nakladatelství Dokořán

Robert Makłowicz
Café Museum

Copyright © by Robert Makłowicz 2010. All rights reserved.
Published by arrangement with Wydawnictwo Czarne, Poland.
Translation © Pavel Weigel, 2014
Photography © Andreas Praefcke, 2008; Agnieszka Makłowicz, 2013; Miloš Jirsa, 2014

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce (první elektronické).
Z polského originálu Café Museum přeložil Pavel Weigel.
Odpovědná redaktorka Klára Soukupová.
Fotografie (pdf) Miloš Jirsa.
Obálka (s použitím fotografie Andrease Praefckea), grafická úprava a sazba Miloš Jirsa.
Konverze do elektronické verze Tomáš Zeman.
Vydalo v roce 2014 nakladatelství Dokořán, s. r. o., Holečkova 9, Praha 5 150 00, www.dokoran.cz, dokoran@dokoran.cz.
(pdf – 682. publikace, 140. elektronická;
epub – 683. publikace, 141. elektronická;
mobi – 684. publikace, 142. elektronická)

ISBN: 978-80-7363-632-6 (pdf)
ISBN: 978-80-7363-633-3 (epub)
ISBN: 978-80-7363-634-0 (mobi)

Kniha byla vydána za finanční podpory Instytutu Książki – Book Institute – the © POLAND Translation Program.

Kniha byla vydána za finanční podpory Polského institutu v Praze.

Obsah

* * *	7
„Kusmanek, hurrah!“	17
Pražská šunka	39
Sedm lahví slivovice	63
Urziceni	83
Ruszkik haza!	95
Mangalica	111
Viribus unitis	123
Král ostrova	139
Prameny citátů	174

Žádná z lidských ctností na tomto světě není trvalá kromě jediné: kromě pravé zbožnosti. Víra nás nemůže zklamat, protože nám na tomto světě neslibuje nic. Opravdově věřící člověk nás nezklame, protože nehledá na světě žádné výhody. Uplatněno na životy národů to znamená: Tyto národy marně hledají takzvané národní ctnosti, které jsou ještě pochybnější než ctnosti individuální. Proto nenávidím národy a národnostní státy. Moje stará vlast, monarchie, byla velkým domem s mnoha dveřmi a s mnoha místnostmi pro mnoho druhů lidí. Tento dům byl rozdělen, rozpolcen, zničen. Nemám tam už co pohledávat. Jsem uvyklý žít v domě, nikoli v kabinách.

Hrabě Franz Xaver Morstin,
hrdina novely *Císařova busta* Josepha Rotha

* * *

Náměstí v Pápě bylo už od úsvitu zaplněno zvuky nejrůznější lidské činnosti. Vstal jsem z lůžka svižně jako čínský gymnasta a ihned jsem v touze po oslnivě bílém maďarském slunci otevřel okna vedoucí na Hlavní náměstí. Hodnou chvíli jsem stál v jeho paprscích a slunce mě s jitřní jemností hladilo po tvářích tak něžně, jako kdybych byl červeným paprikovým luskem z oblasti Kalocsa či ze Segedínu, žlutým melounkem či velkým červeným melounem od Csongrádu, hladilo mě, jako kdybych byl od nepaměti součástí této země, jako kdybych sám přijel na malém koni v 9. století od Uralu k Dunaji, abych získal vlast, jako kdybych denně žehlil kalhoty parádní uniformy admirála Horthyho de Nagybánya, spolu se svatým Štěpánem šlohl korunu určenou Boleslavu Chrabrému, nebo jen choval ve Velké dunajské kotlině místní prasata plemene *mangalica*. Ale možná slunce jen chtělo, abych bezmezně důvěřoval jeho teplu a světlu a abych se zbavil případných pochyb. Přimhouřenýma očima jsem chvíli pohlížel na okázalé barokní stavby, za které město vděčí rodu Esterházyů, avšak vůně čerstvé kávy, kterou jsem ucítil, mi velela, abych se co nejrychleji vydal do jídelny hotelu Arany Griff, jehož hostem jsem se včera stal.

Cítil jsem se lehce a čile, přestože jsem si předešlého dne v příšerném žáru prohlížel město, koupal se v termálních lázních a k pozdní večeři si dal sedmihradskou skopovou polévku s čerstvým estragonem a kysanou smetanou, perkelt ze selete s houskovými knedlíky a višňový štrúdl, k čemuž jsem hojně popíjel bílé víno ze Somló, přírodní kadarku ze Szekszárdu a předtím i potom hruškovici.

Měl jsem tedy dobrou náladu, přestože na snídaňovém stolku vedle patřičných atributů – rohlíků, uheráku, vařené šunky a meruňkového džemu – nestydatě ležel a žlutě svítil potravinářský vřed – margarín. Ze zvyku, i když toho rána bez zlosti, která je při pohledu na margarín normální, jsem maďarsky požádal o máslo, načež mi číšník přinesl džbánek mléka. Pochopil jsem, že zamýšlenou prosbou o máslo (vaj) jsem žádal o mléko (tej), slovo „tej" jsem totiž použil také, požádal jsem tedy ještě jednou o máslo (vaj) a tentokrát požadoval vaj (máslo), a ne tej (mléko). Číšník se na mě podíval jako na idiota a přinesl margarín. S naprostým klidem jsem tedy snědl rohlíky nenamazané a za hodinu jsem už vjížděl do půvabného města Győr, položeného nad třemi řekami.

Bez námitek jsem vyšel do třetího patra, přestože chůze po schodech je jedna z nejpitomějších činností, které jsou lidem vnucovány. Kancelář byla nevelká, útulná a příjemně klimatizovaná, notářka milá a mladá. Navíc se jmenovala Czereszyáková, což není pro návštěvníka z Polska nevýznamné, protože navzdory úsilí B. Wildsteina* každý z nás ví, že Tomek

* Bronisław Wildstein (* 1952) je polský publicista, spisovatel, politický filozof, autor televizních publicistických pořadů. V letech 2006–2007 působil jako ředitel polské televize.

Czereśniak* byl fajn a z řádné rodiny. Po slavnostním přečtení dokumentů jsme je podepsali, a tím byly posvěceny z moci úřední. Tak jsem se začátkem srpna roku 2006 stal majitelem necelého hektaru půdy a ruin vesnických budov v nevelké maďarské vesničce na severní straně Balatonu, v osadě, která leží v místech, kde se stýká Bakoňský les s vulkanickým dnem prehistorického Panonského moře, na pomezí dvou vinařských oblastí: Badacsony a Balaton-felvidék. Ihned jsem se tam rozjel. Slunce stálo v zenitu a cvrčci třeli nožkami tak silně, jako by vyzývali na souboj cikády z Dalmácie. Míjel jsem zelené, vinnou révou porostlé kužele sopek, mnohem starších než lidstvo samo, na jejich úbočích pole slunečnic klanějících se slunci a kolem těch zlatých a zelených ostrovů také mírně zvlněné prázdné prostory porostlé zežloutlou, skoro bílou trávou. Jejich zvláštní jednobarevnost nijak nerušily ze země místy vyčnívající zuby zvětralých béžových skal ani stáda maďarských buvolů ideální šedé barvy, kvůli níž jsou *szürke marha* nazývaní šedý dobytek. Občas se tráva prudce zakývala, ale teprve na druhý pohled jsi v ní postřehl stádo ovcí, s dovedností chameleona splývající s barvou okolí. Ovčáci nosili jen vyšisované oblečení a zaháněli berany rachotícími motokoly starými jako sopky, pomáhali jim v tom ovčáčtí psi s vybledlou srstí.

Strčil jsem do zrezivělé venkovské branky a stanul na svém. Když jsem pohlédl před sebe, viděl jsem kužel posvátné hory vinařů Szent György-hegy uzavírající obzor. Po levé ruce, rov-

* Tomasz „Tomek" Czereśniak je fiktivní postava z polského televizního seriálu *Čtyři z tanku a pes* (1966–70) natočeného podle stejnojmenného románu Janusze Przymanowského.

něž v dohledu, jsem měl čedič Badacsony. Můj Bože! Napadlo mě snad někdy, že na tomto, právě na tomto místě si budu připomínat slova velkého Bély Hamvase? Připravil jsem se pečlivě. Otevřel jsem *Filosofii vína* na patřičné, předem vybrané straně a začal beze spěchu číst:

„Nakonec zůstává ještě BADACSONYSKÉ a SZENTGYÖRGYHEGYSKÉ. Obě dvě jsou mužská vína, a to v každé odrůdě. Uvnitř lze najít každý odstín mužské bytosti, od sebeobdivujícího Narcise po asketu, od královské vznešenosti po bohémství. To je velká věc. Neboť každý kopec je ucelený kosmos. Urodí se tu každá odrůda, počínaje rýnským a vlašským ryzlinkem až po aszú. Pověstné odrůdy jsou szürkebarát a kéknyelű. Jestliže jednou budu na universitě působit na katedře vinařství, budu půl roku přednášet o rozdílech existujících mezi BADACSONYSKÝM a SZENTGYÖRGYHEGYSKÝM. Jsou školním příkladem toho, jak a v čem se dvě vína mohou vzájemně podobat a v čem lišit. BADACSONYSKÉ je jako světově proslulý umělec, SZENTGYÖRGYHEGYSKÉ zase jako umělec, který se během svého života ledva pohnul ze svého pokoje, a přece vytvořil větší dílo než ten, koho oslavovali. Obě vína jsou velká, ale velikost jednoho bych nazval olympskou, velikost druhého čínskou, řekněme velikostí taa. Je zvláštní, jak si mezi oběma nedokážu vybrat. Už už jsem se rozhodl pro SZENTGYÖRGYHEGYSKÉ, jenže jakmile jsem vypil sklenku badacsonyského ryzlinku, okamžitě jsem stál na jeho straně; potom jsem přísahal na BADACSONYSKÉ, ale jen do té doby, než jsem se dostal k SZENTGYÖRGYHEGYSKÉMU. Konečně, co mi může zabránit v tom, abych byl zároveň Řek i Číňan?“

Ve skutečnosti můžu být Polák, Maďar, Chorvat, haličský Žid, sedmihradský Sas nebo Šváb, můžu být Čech i Rusín, Bojko, Hucul, dokonce i Lemek, přestože nesnáším vodku s éterem – můžu být několika z nich současně, ale nikdy jen jedním. Nosím totiž v genech mnohonárodnostní dědictví dřívějšího Polska a habsburské monarchie. Moje babička z otcovy strany se jmenovala Samelová a byla Maďarka. Její dcera, rozená Weidingerová, polsky už uměla, i když lépe a mnohem raději mluvila maďarsky. Prababička z matčiny strany se jmenovala Markiewiczová a byla to polská Arménka a babička, rozená Paraniuková, byla řeckokatolická Rusínka. Viděl jsem ji jen jednou, přestože zemřela až koncem sedmdesátých let 20. století. Oddělila nás od sebe pomyslná hranice, kterou kdysi vyznačil na mapě britský aristokrat Curzon* a v opravdovou hradbu pak proměnil Stalin za souhlasu Churchilla i Roosevelta. Prarodiče žili ve Stanisławowě a do války se jim vedlo dobře, protože dědeček Izydor měl mlýn a dům na Belwederské ulici a babička Helena, dcera zámožných ukrajinských sedláků, přinesla do manželství půdu v Tyśmienici ve Východních Karpatech, v Huculsku. Dědeček byl římský katolík arménského vyznání a podepisoval se „Mokłowitz“, podle ducha ukrajinské transkripce. Jako „Mokłowitz“ se podepisoval rovněž jeho bratr Włodzimierz, který před válkou utekl do Belgie – byl totiž zapleten do odboje ukrajinských nacionalistů proti polskému státu. Do konce života měl nad stolem v bruselském bytě znak Ukraji-

* George Nathaniel Curzon z Kedlestonu (1858–1925) byl britský státník, markýz, indický místokrál a generální guvernér Indie.

ny, takzvaný tryzub, a portrét Piłsudského, toho pána z Litvy, který mluvil o Polsku jako o preclíku prázdném uprostřed a cenném na okrajích a který toužil vytvořit polsko-litevsko-ukrajinsko-běloruskou konfederaci, a když národní demokraté dohadovali s bolševiky rižský mír a zabírali to, co se dalo popolštit, přijel do tábora Petljurových* legionářů a před nastoupenými vojáky pronesl památnou větu: „Pánové, velice se vám všem omlouvám."

V Belgii narozený Włodzimierzův syn Jean Mokłowicz mluví perfektně polsky. Ukrajinsky nerozumí ani slovo.

Walerian, bratr Izydora a Włodzimierza (bylo jich devět dětí), se podepisoval „Makłowicz". V této podobě je jeho jméno na katyňském seznamu: „6159. Ppor. Makłowicz Walerian, s. Mikołaja, nar. 1908, † Charkov".

Další bratr Jarosław se také podepisoval „Makłowicz". Zemřel v březnu 1945, když v uniformě 1. armády Polského vojska útočil na pevnost Kolberg. Jejich sestra Franciszka, kterou jsem znal, protože se ještě před válkou přestěhovala ze Lvova do Krakova, byla za svobodna Makłowiczová.

Jsem tedy Řek i Číňan zároveň, vadí to snad někomu? Přestože je mou mateřštinou polština, rád slýchám kolem sebe i jiné řeči. Mám radost, když v jednom městě narazím na chrámy různých náboženství, a ještě víc mě těší, když jsou všechny otevřeny. Překračování hranic bylo od dětství mou oblíbenou zábavou a pomyšlení na jejich existenci jedním z nejčastějších důvodů zaklení. Jakmile jsem mohl samo-

* Symon Petljura (1879–1926) byl ukrajinský politik, jeden z vůdců ukrajinského boje za nezávislost a krátce i prezident Ukrajiny.

statně rozhodovat o místě svého pobytu a osud zajistil, že se hranice směly překračovat, často jsem podnikal výpravy bez konkrétního cíle, jen abych uslyšel jiný jazyk, pojedl jiný druh polévky, okusil jiný alkohol, zahlédl jinou krajinu. Abych spatřil vlastní odraz v jiném zrcadle. Je to nutné, protože zrcadla dovedou lhát, a když se tedy celý život prohlížíš jen v jednom, nemusíš se dozvědět, jak doopravdy vypadáš.

* * *

Velký červený sluneční kruh nevyhnutelně směřoval na stranu, kde bych měl už zítra být, ke Slovinsku. Zatím jsem jen opustil vesnici, abych usedl v nedalekém městečku Tapolca k talíři *kakashere pörkölt* – přímo bravurně dušených kohoutích varlat v takzvané krátké omáčce – a zřetelně jsem v ústech rozeznával, že podle starobylého zvyku se cibule z Makó nesmažila na slunečnicovém oleji, ale na sádle z prasat *mangalica* a v něm rozpuštěné mleté paprice. Tak je to nejlepší, i když údajně ne moc zdravé. Nehlučně jsem tedy pomlaskával a v duchu srkal, protože jsem byl s maďarským jídlem velice spokojen, ale současně jsem se těšil na to, co přijde zítra ve Slovinsku. Se zápalem jsem tedy konzumoval *kakashere*, ale hlavou mi už bloudila *ajdova* a *pehtranova potica*, *pršut* z Istrie, *idrijski žlikrofi*, a dokonce *ajdova kaša* s houbami. Nedokážu se totiž příliš dlouho živit tím, co vynalezl jeden národ. Budu tedy dál bydlet v Krakově a současně myslet na to, že k mému sídlu v Maďarsku je to pouhých pět set kilometrů, budu bydlet v Maďarsku a myslet na to, že do Vídně to mám sto osmdesát kilometrů, do Lublaně tři sta kilome-

trů, do Záhřebu dvě stě a do Terstu čtyři sta. Bude pro mě zatím ještě jednodušší jet kupředu, abych se jako kulečníková koule neustále kutálel po žlutočerném suknu stolu nazývaném střední Evropa. Hodně takových cest – občas s trasami zmatenými jako šťouch nováčka a občas přesnými jako zásah mistra – jsem už absolvoval. O některých vám budu vyprávět. Vadí to snad někomu?